

Inhoud

1: Introductie	1
Inleiding	2
Wat is portretfotografie?	2
Wat is een studio?	6
2: Apparatuur	7
Tips voor het kopen van apparatuur	8
Camera	9
Objectieven (lenzen)	15
Licht	20
Lichtvormers	27
Cameratas	33
Statieven	35
Wat ik gebruik	37
3: Vijf variabelen bij flitsen	39
Inleiding	40
Kracht van de flitser	40
Sluittijd	44
Diafragma	45
ISO	46
Afstand van de flitser	48
Omgekeerde kwadratenwet	51
4: Lichtposities	53
Inleiding	54
Butterfly	54
Rembrandt	54
Loop	56
Split	57
Kort	57
Breed	58
5: Je camera instellen	59
Inleiding	60
Basisinstellingen voor studioportretfotografie	60
Basisinstellingen bij portretfotografie met natuurlijk licht	61
Witbalans instellen	61

6: Werken met natuurlijk licht	65
Wat is natuurlijk licht?	66
Raamlicht	66
Een portret met minimale middelen	69
Portret met witte achtergrond met alleen raamlicht	72
7: Flitsende portretten	75
Lichtmeting: TTL of handmatig	76
Klassiek portret met enkele paraplu	78
Rembrandt-/fine-artportret	83
Low-key met paraplu en witte achtergrond	89
Hollywoodportret	94
Portret met witte achtergrond	101
Mixen met omgeving	105
Karakterportret	110
Zakelijk portret 1	114
Zakelijk portret 2	118
Zakelijk portret 3	121
Boudoirfotoshoot	124
Kleur op de achtergrond	130
8: Poseren	135
Poseren is communiceren	136
Leer je model poseren binnen één minuut	137
Lange mensen en/of lage plafonds	139
9: Casestudies	141
Inleiding	142
John Engels in zijn jazzkelder	142
Marita voor het Rode Kruis bij haar thuis	144
Anton Goudsmit in de kleedkamer van de North Sea Jazz Club	146
Ack van Rooyen in zijn werkkamer	147
Marie-Jeanne	149
Daniel Lanois	151
Bill van Dijk	154
Esther Croez in de thuisstudio	156
Marjolein bij René's pianowinkel	157
Eric Corton	158
10: Nabewerking	161
Inleiding	162
Rembrandt-/fine-artportret	163
Karakterportret	167
Achtergrond portret met raamlicht puur wit maken	173
Hollywoodportret	181
Huid retoucheren	189

11: Laatste tips	197
Durf te doen	198
Zorg voor je rug	198
Communicatie	200
Niet voor niets	200
Geniet er van!	200
Index	203

focus

Introductie

In dit hoofdstuk:

- Wat is portretfotografie?
- Wat is een studio?

Inleiding

Portretfotografie is geweldig om te doen. Het is misschien ook wel een van de meest populaire vormen van fotografie. En bijna iedereen begint op dezelfde wijze: in een thuisstudio of op locatie met minimale middelen. In dit boek deel ik met jou alle kennis die je nodig hebt om het maximale uit die minimale middelen te halen.

Wat ik in dit boek ga behandelen is onder andere: camera- en lichtapparatuur, de technische elementen van fotografie, lichtrecepten, poseren en nabewerking. Dit alles gereserveerd op een no-nonsense en begrijpelijke manier, op een luchtig bedje humor met een vleugje sarcasme, want er wordt al moeilijk genoeg gedaan in de (fotografie)wereld.

Wat is portretfotografie?

Voor mij is portretfotografie elke vorm van fotografie waarbij je mensen met hun toestemming op de foto zet. Daarnaast kun je portretfotografie ook nog weer in verschillende subcategorieën onderverdelen. Maar één ding blijft voor mij bij elke vorm van fotografie zeer belangrijk (en dit leen ik een beetje van topfotograaf Joe McNally): de camera is een visum in het leven van iemand anders en daar moet je met het grootst mogelijke respect mee omgaan. Als je van iemand een portret maakt, waar of hoe dan ook, stelt die persoon zich voor je open. Of de persoon nu graag op de foto wil of niet, het feit dat deze voor jouw lens verschijnt is een teken dat deze zich kwetsbaar opstelt. Sommige personen zullen heel open voor de camera staan en anderen zullen hun onzekerheid verhullen in arrogantie. Hier mee om kunnen gaan is van groot belang voor elke portretfotograaf.

Hieronder volgt een opsomming van verschillende soorten portretfotografie die vaak voorkomen.

Studioportret/profielfoto

De profielfoto is een vorm van fotografie die het meest met portretfotografie geassocieerd wordt. Vaak denkt men bij portretfotografie aan een foto waarbij vooral het gezicht op de foto staat. Vaak wordt deze voor zakelijk gebruik ingezet op bijvoorbeeld een website of sociale media als LinkedIn, maar ook persoonlijk. Profielfoto's worden vaak tegen een vrij neutrale achtergrond gemaakt.

Profielfoto van Dwain.

Environmental portret

Dit is een portret van de persoon in zijn omgeving. De omgeving die op de foto te zien is vertelt dus iets over het verhaal van de persoon. Dit kan variëren van iemand op zijn werkplek, een danser in de dansstudio, een persoon in zijn huiskamer of buiten in de omgeving waar hij of zij woont.

Portret Marie-Jeanne.

Straatportret

Een straatportret is een portret van een persoon die je tegenkomt op straat. Het verschil tussen een straatportret en straatfotografie is dat bij een straatportret een persoon gevraagd wordt even te poseren en straatfotografie meer onopvallend gebeurt. Een voorbeeld vind je op de volgende pagina.

Straatportret Efraim Trujillo.

Wat is een studio?

Een studio is elke ruimte waarin je foto's maakt. Dit kan een lege zolder- of slaapkamer zijn, de huiskamer, kelder enzovoort. Geef mij 3x4 meter vrije ruimte en ik kan erin werken. Soms kan ik zelfs werken in nog kleinere ruimtes.

De eerste ruimte waar ik begon te fotograferen was de huiskamer van het tweekamerappartement waar ik met mijn vrouw woonde. Als we de bank tegen de boekenkast schoven en de salontafels onder de eettafel kon ik net een rol wit achtergrondpapier van 2,75 meter uitrollen en had ik ongeveer 2,75 bij 3,5 meter waar ik op kon werken.

Dus voor mij is elke ruimte waarin ik met mijn camera kan werken een studio. Of die nu 2x3 meter is of 40x50 meter.

focus

Apparatuur

In dit hoofdstuk:

- Tips voordat je gaat investeren.
- Camera, objectieven en belichting.
- Accessoires.

Tips voor het kopen van apparatuur

Over apparatuur zijn vele boeken geschreven, reviews en video's gemaakt en uren gediscussieerd. Uiteindelijk kun je met elke camera een portretfoto maken. Je kunt duizenden euro's uitgeven aan de duurste spullen of ze goedkoop tweedehands van Marktplaats halen.

Maar voor je naar de camerawinkel gaat om je geld uit te geven, hier eerst even een paar algemene adviezen, voor ik in ga op de belangrijkste apparatuur die er is.

Zo goed als de gebruiker

Alle apparatuur is zo goed als de gebruiker. Er is geen magische lens of lichtvormer die je in elke situatie zal redden en de beste foto maakt. Het gaat erom dat je weet hoe je het meeste uit je apparatuur kunt halen. Tijdens workshops heb ik mensen met een tweedehands met tape aan elkaar hangende camera gezien die soms mooiere portretten maakten dan degenen die tienduizenden euro's aan apparatuur hadden uitgegeven, alles wel gedaan hadden en vervolgens hun camera niet op de M-stand wisten te zetten.

Goedkoop is duurkoop

Het klinkt misschien afgezaagd, maar het is echt zo. Als je bijvoorbeeld een flitser wilt kopen, koop dan een goede. Merken als Profoto en Broncolor zijn echt de top, maar elke cent ook waard. Heb je minder budget, kijk dan eens bij Elinchrom of Hensel. Is een hele set annex pretpakket te duur? Begin dan met één lamp. Is die van het beste merk te duur? Spaar dan door! Goedkope dingen kopen die je later niet meer gebruikt, is zonde van je geld.

Plus: de betere spullen zijn vaak op langere termijn goedkoper. Twee onderbouwende argumenten hiervoor:

- Als je bijvoorbeeld een goedkope flitser koopt en flitsfotografie bevalt, zul je op een gegeven moment toch de duurdere willen, omdat deze beter is (meer consistent enzovoort). Dus zul je je oude set verkopen, welke minder waard is geworden en ben je uiteindelijk meer geld kwijt dan wanneer je gelijk goed gekocht zou hebben.
- Als je een goedkopere set bijvoorbeeld voor € 1000 hebt gekocht en het bevalt niet, zal je blij moeten zijn als je hem voor € 400 kunt verkopen. Koop je een dure set van € 2500, dan kun je deze vaak nog voor € 2000 verkopen na een jaar, waardoor het uiteindelijk goedkoper was en je er ook meer plezier van gehad hebt.

Er zit een verschil tussen goedkoop en niet duur

In fotografie kun je veel krijgen voor elke budget. Koop echter verstandig. Op sites kun je veel goedkope (vaak Chinese) producten kopen, die je in elke situatie zouden kunnen

helpen. Blijf hier weg van. Als het goedkoper is dan het lijkt, is het waarschijnlijk niet goed. Echter zijn er ook dingen die niet duur zijn voor wat ze doen. Kijk hier goed naar. Maar investeer verstandig.

Camera

Camera kiezen

Er zijn verschillende cameratypen, en het is maar net wat je wilt. Met elke camera kun je portretfoto's maken, of dit nu je telefoon is, een point-and-shoot-camera of een analoge 8x10-camera. Welke camera je kiest hangt af van wat je doel en visie is.

Waar je de foto uiteindelijk mee maakt is je camera, en voor ik verder op cameratypen inga, onthoud één ding: het is een stuk gereedschap. Over alle camera's wordt online vaak heel veel (on)zin gezegd, maar mijn belangrijkste advies bij het kiezen van een camera dat ik kan geven, is dat als je de camera vast hebt en je denkt "ja, dit is de camera en dit moet hem echt worden", je je door niemand laat weerhouden die te kopen. Al zegt de winkelmedewerker honderd keer dat de nieuwste camera van merk X beter is, maar het voelt niet goed als je die vasthoudt, koop hem dan niet! Het zal dan niet worden wat je ervan verwachtte en dat is zonde. Met Fujifilm-camera's had ik gelijk een goed gevoel en die zul je veel in het boek zien. Werk jij liever met Sony, Canon, Nikon of een ander merk camera, gebruik die dan!

Ik vergelijk het kopen van een camera soms met hoe ik vroeger gitaren kocht. Als ik naar een rek gitaren in een winkel liep, voelde ik bijna al welke gitaar zou werken, en als ik hem dan vastpakte en even voelde wist ik al vrij snel: dit wordt hem, of niet. Als de greep op de hals niet beviel werd het hem niet. Gibson Les Paul-gitaren vind ik er prachtig uitzien, maar in mijn handen werken ze niet; ik ben meer een Fender Telecaster-man en dan het liefst met een satijnlak hals... Maar goed, genoeg over gitaren. Je snapt het punt nu wel, denk ik.

Vast of verwisselbaar objectief (lens)

Als eerste moet je kiezen tussen een camera met een vast of verwisselbaar objectief. Zoals altijd hebben ze hun voor- en nadelen.

Camera's met een vast objectief zijn vaak wat goedkoper. Je telefoon is hier een voorbeeld van. Maar er zijn ook hele dure zoals de Leica Q. Het voordeel van een vast objectief is dat je nooit hoeft te twijfelen welk objectief je mee moet nemen. Sommige hebben een zoomlens, maar meestal hebben ze ook een vast brandpuntsafstand. Een camera met objectief met een vast brandpuntsafstand is meestal beter dan een zoomlens. Maar hierover meer in de paragraaf *Objectieven*.

Het nadeel is dat als je een keer een ander objectief wilt, je een andere camera moet kopen.

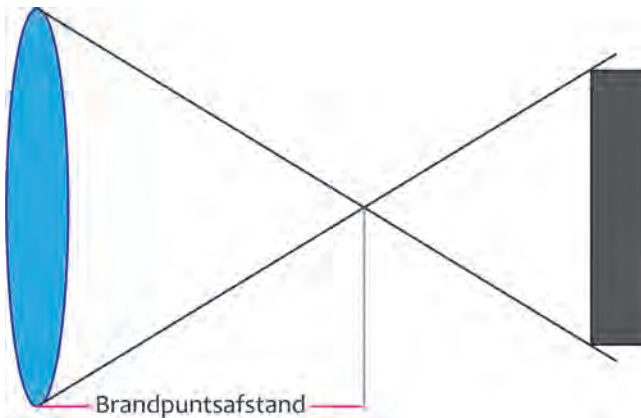
Bij camera's met verwisselbare objectieven kun je kiezen welk objectief je wilt gebruiken, en de keuze in objectieven is heel erg groot. Het grote voordeel is dat je maar één keer een objectief hoeft te kopen en dit – als je bij hetzelfde merk/systeem blijft – kunt blijven gebruiken, ook als je na een tijdje een nieuwe 'betere' camera koopt.

Brandpuntsafstand

De brandpuntsafstand is de afstand waarop het beeld omkeert voor het op de sensor valt (zie afbeelding op pagina 11). Dit klinkt misschien een beetje vaag, maar wat je moet onthouden is hoe hoger de brandpuntsafstand, des te dichterbij je iets kunt halen (een en ander afhankelijk van het sensorformaat. Hierover later meer).

DSLR- of systeemcamera

De tweede keuze die je moet maken is: wil je een DSLR- (Digital Single Lens Reflex: spiegelreflex) of een systeemcamera (zonder spiegel). De DSLR-camera is op het moment van schrijven aan het einde van zijn levensduur en de meeste merken gaan vol over op systeemcamera's. Dit maakt DSLR-camera's niet slecht, maar systeemcamera's hebben meer voordelen.

Brandpuntsafstand.

Omdat een systeemcamera geen spiegel heeft, is onder andere de autofocus preciezer. Als je met aanwezig licht werkt, kun je tijdens het fotograferen gelijk het resultaat zien en weet je of je instellingen goed zijn en als je de foto gemaakt hebt kun je gelijk in de zoeker de gemaakte foto zien. Als er iets niet klopt kun je gelijk ingrijpen. Dat in plaats van dat je een reeks foto's maakt en er achteraf achter komt dat al je foto's verkeerd belicht zijn of een flitser niet meewerkte.

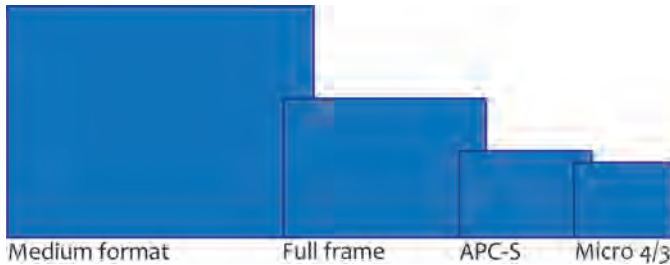
Dat een systeemcamera lichter qua gewicht is, is niet helemaal waar. Het meeste gewicht zit hem namelijk vaak in de objectieven. Tevens is vaak alleen het spiegelhuis uit de camera gehaald, wat vooral lucht is; wel maakt het de body wat kleiner. Daarnaast is het batterijgebruik van een systeemcamera vaak hoger.

Welk sensorformaat?

Nu gaan we ons op glad ijs begeven, want er wordt zo veel onzin verspreid over sensorformaten – helemaal door de marketingafdelingen van veel camerafabrikanten – dat het voor velen erg onduidelijk is allemaal. Hier volgt hoe ik ertegenaan kijk.

De sensor is het gedeelte in de camera dat het beeld vastlegt. Deze zijn in drie categorieën onder te verdelen: kleinbeeld, middenformaat en grootformaat.

Kleinbeeld is alles wat 35 mm en kleiner is. 35 mm wordt ook wel full frame genoemd. Full frame staat gelijk aan het 35 mm-rolletje dat voorheen in je analoge camera ging. Als je tegenwoordig fotograaf bent, moet je voor de beste kwaliteit een full-framesensor hebben (volgens de marketingjongens). Maar tien tot vijftien jaar geleden, toen er nog veel analoog gewerkt werd, was 35 mm voor amateurs en snelle nieuwjongens; een echte fotograaf fotografeerde met een middenformaatcamera! En als je echt goed was werkte je op een 4x5- of zelfs 8x10-grootformaatcamera.

Zie hier een aantal van de meest voorkomende sensorformaten in fotocamera's.

Vaak wordt aan het sensorformaat ook de scherptediepte of DOF toegewezen, echter is dit incorrect; zie het kader *Scherptediepte* verderop.

Maar hoe zit het verhaal met “full frame is beter dan APS-C” nu in het digitale tijdperk? Waarom is een grotere sensor beter dan een kleinere? Voor dit antwoord moeten we even iets terug in de tijd, naar begin van de jaren nul van deze eeuw, toen de eerste serieuze DSLR-camera's op de markt kwamen. Deze waren in eerste instantie crop-camera's (APS-C), omdat grotere sensoren technisch nog niet echt mogelijk waren. Zodra je naar hogere ISO (400 en hoger) ging, ontstond er heel veel digitale ruis in de foto's. Toen de eerste digitale full-framecamera's (35 mm) op de markt kwamen, presteerden deze veel beter. Omdat de sensor groter was konden de pixels wat groter gemaakt worden, wat een betere lichtopname betekende, meer resolutie en minder ruis. Dus elke serieuze digitale fotograaf ging naar een full-framecamera met CMOS-sensor en dat was je van het! Voor zover hij niet digitaal middenformaat met een Hasselblad of Mamiya/Phase One met CCD-sensor schoot.

Iets later, rond het begin van de jaren tien, werden digitale camera's met APS-C-sensor betaalbaarder. Fabrikanten maakten goedkopere APS-C-camera's voor de consument en semi-pro en dure full frames voor de pro. Dat was een mooie ontwikkeling en er werd goed verdiend. Met name door Canon en Nikon.

Maar ondertussen zaten bedrijven als Sony en Fujifilm niet stil. Zij zagen namelijk dat zonder spiegel de camera al beter kon. Fujifilm heeft ook de APS-C-sensor herontwikkeld met in plaats van het Bayer-patroon hun X-trans patroon, waardoor je op een APS-C-formaat sensor dezelfde kwaliteit kon behalen als full frame... en ook nog eens compacter. Bij de grote jongens zag je zelfs dat ze de APS-C-camera's expres slechter maakte zodat je wel naar de full-framecamera toe moest voor de beste kwaliteit. Terwijl ze in hun high-end cinecamera's dezelfde APS-C-sensoren gebruikten.

Oftewel, staar je niet blind op sensorformaat maar kijk naar welk camerasysteem jou bevalt. Voor portretfotografie vind ik middenformaat echt geweldig, door hoe deze wer-

ken met dynamisch bereik en sensorratio. Maar vaak genoeg werk ik met mijn APS-C Fujifilm X-series camera's voor portret-, reportage- en reisfotografie.

APS-C

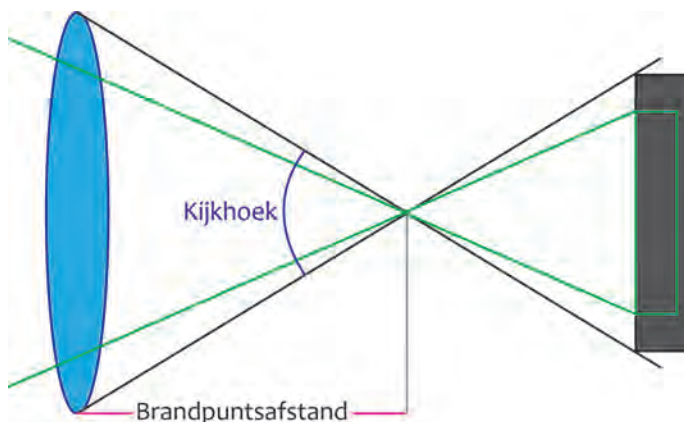
APS-C staat voor Advanced Photo System maat C. Er bestaan ook nog H, dat iets groter is en P, dat voor panorama staat.

Scherptediepte

Scherptediepte (DOF: *depth of field*) bepaalt hoe groot het gebied is dat scherp is. Je zult moeten bepalen: wil je alles scherp hebben, of bijvoorbeeld alleen de oogbol. Hier is geen goed of fout in, dit is onderdeel van het creatieve proces. Er zijn drie factoren die de scherptediepte bepalen:

1. Brandpuntsafstand: hoe langer de brandpuntsafstand, des te kleiner de scherptediepte.
2. Afstand tussen jou en het onderwerp: hoe dicht je bij je onderwerp komt, des te kleiner de scherptediepte. Kijk eerst eens ver weg en dan naar je vinger dicht bij je oog, dan wordt alles erachter onscherp.
3. Het diafragma: Hoe verder je lensopening geopend is, des kleiner je scherptediepte. Hier later meer over.

Je ziet hier dus dat sensorformaat hier geen invloed op heeft. Dit komt omdat het sensorformaat de relatieve kijkhoek verandert (zie afbeelding). Vaak wordt gezegd dat een 50 mm-objectief door de cropfactor van 1,5 een 75 mm-objectief wordt, maar het is en blijft 50 mm. Dus mag je nooit de scherptediepte van een 50 mm-objectief op een APS-C-sensor vergelijken met een 85 mm-objectief op een 35 mm-sensor. Dit zijn twee verschillende typen objectieven!

Hier zie je dat de APS-C-sensor (groene lijnen) een kleinere kijkhoek heeft dan de grotere full-framesensor.

APS-C en de filmlook

Het APS-C-formaat is een uitvinding van de Italiaanse filmmakers. Eerst werd film overdwers in een camera gebruikt, vergelijkbaar als bij liggende foto's. Alleen was en is film duur. Dus bedachten ze dat als je de film een kwartslag draait, er met dezelfde beeldverhouding meer (maar wel iets kleinere) beeldjes op een stuk film pasten. Tevens, om het niet goedkoop te laten klinken, noemden ze het Super35. Dit werd bijna de standaard in de televisie- en filmwereld. Dus als iemand zegt dat je een full-framecamera nodig hebt voor een meer filmisch beeld, bedenk dan dat de meeste van de bioscoopfilms de afgelopen decennia op Super35 (APS-C) gemaakt zijn, en de filmlook meer dan alleen het sensorformaat is. Dat zijn namelijk ook styling, licht, kleurcorrectie enzovoort.

Meer of minder megapixels

We leven ten tijde van schrijven in de megapixeloorlog. De ene camera heeft nog meer megapixels dan de andere. Maar wat je even in gedachten moet houden is: hoeveel heb je nodig? Dit hangt mede af van wat je met de foto verder nog wilt gaan doen. Wil je zwaar gaan nabewerken, veel bijsnijden en/of extreem groot afrukken, dan zijn veel megapixels fijn om te hebben. Wil je niet groter afdrukken dan 90x60 cm, of kom je niet verder dan op Facebook/Instagram posten, website of 4k op je telefoon, dan heb je aan een 16 tot 24 megapixelcamera meer dan voldoende. Onthoud ook dat meer megapixels meer nabewerking vergt en zeer hoge kwaliteit (dure) objectieven om de kwaliteit er ook uit te halen.

Wat eigenlijk leidend is, is het oplossend vermogen van je ogen. Kleiner dan 0,1 mm op 25 cm kijkafstand kunnen we niet meer onderscheiden. Dat betekent doorgerekend dat in een afbeelding met een resolutie van 254 dpi (*dots per inch*) of hoger je ogen het verschil niet meer zien tussen meer of minder pixels. Dit betekent dat als je nu een iPhone koopt met 2648x1242 pixels en 458ppi (pixels per inch), je al bijna twee keer het oplossend vermogen van je ogen in het scherm hebt. Dat is nog geen 10 megapixel. Soms zeg ik wel: ga voor de lol eens op 10 cm afstand de Nachtwacht bekijken; dat ziet er ook niet uit.

Voor mij ligt de sweetspot rond de 24 megapixels. Groot genoeg voor nabewerking en grote afdruk, maar beheersbare bestandsformaten.

Houd er ook rekening mee dat hoe meer pixels er op een sensor zitten, des te minder groot ze kunnen zijn, dus des te minder licht ze kunnen opnemen. Vergelijk dit een beetje met of je met zijn tienden in een stationwagen moet zitten, of in een Fiat Panda of een touringcar. Daar kan het sensorformaat wel in uitmaken. Maar als je vervolgens

twee keer zo veel pixels op een sensor plaatst die maar de helft zo groot is, dan zul je krijgen dat degene met minder megapixels beter scoort.

Wat een voordeel kan zijn van meer megapixels, is dat als je wat grotere afdrukken gaat maken, je dichterbij kijkend op de foto nog steeds veel scherpte hebt. Maar ook dat als je computer dat gaat terugrekenen voor je afdruk, hij meer informatie heeft en de overgangen mooier kan maken.

Waar de keuze voor jou ligt, moet je derhalve zelf bepalen.

Objectieven (lenzen)

Als je nu denkt: waarom heb ik het over objectieven en niet over lenzen? Dit komt door het volgende punt in de Nederlandse taal: een lens is volgens de Nederlandse taal alleen een geslepen stuk glas. Een koker met meerdere geslepen glazen noemen we een objectief. In het Engels wordt het woord *lense* zowel voor een geslepen stuk glas als voor een objectief gebruikt. Maar de officiële term in het Nederlands voor een objectief is toch echt een objectief, dus daarom houd ik in dit boek de term objectief aan. Behalve daar waar ik het vergeet en het toch – zoals in de volksmond – gewoon een lens noem.

Objectieven kunnen we op meerdere manieren indelen:

- Vast of zoomobjectief
- Brandpuntsafstand

Het verschil tussen de twee is vooral dat je bij de ene een variabel brandpuntsafstand hebt en bij de andere maar één. Beide hebben voor- en nadelen. Alleen worden de verschillen in kwaliteit steeds kleiner.

Vast of zoomobjectief

Objectieven met een vaste brandpuntsafstand hebben als grootste voordeel dat ze vaak relatief iets goedkoper zijn en daarnaast iets sneller. Oftewel ze kunnen met een grotere diafragmaopening gemaakt worden. Ze beginnen derhalve vaak op 1.2 of 1.4 of zelf 0.95 in plaats van 2.8 of hoger. Een voordeel hiervan is dat over het algemeen genomen je objectief ultieme scherpte behaalt twee stops lager dan bij de volle opening. Dus als je objectief maximaal op 1.4 open kan, dan zal het op $f/2.8$ al zeer scherp zijn. Bij een $f/2.8$ - of $f/5.6$ -objectief is dit pas bij $f/5.6$ of $f/8$. Echter fotografeer ik vaak met mijn objectieven gewoon met volle opening, en heeft er nog nooit iemand gezegd dat de foto's niet scherp zijn.